

The Role of Local Self-Government Bodies in the Revitalization of Territorial Communities in Ukraine

UDC: 352.076:711.168]:001.895(477)(045)

DOI: <https://doi.org/10.15421/152412>

Pshenychna Tetiana

Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0003-3773-094X>, kelish7@gmail.com

Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)

Abstract

Relevance. The impact of the Russian-Ukrainian war on the socio-economic, demographic, ecological, and other spheres for our state is extremely negative, necessitating the implementation of innovative methods and models for the restoration of Ukrainian regions. Addressing issues in these areas during both wartime and post-war periods will become a priority for resolution in the coming years. Developing a long-term strategy and managing the necessary changes is already a challenge for local self-government bodies. Revitalization, as one of the modern trends in the development of cities and villages in European and global countries, may become an opportunity for Ukrainian territorial communities to functionally restore and revive neglected and degraded areas. The key driving force in this process is the initiative of local self-government bodies and their effectiveness in managing the revitalization organization.

The purpose of the research is to develop a scientific and theoretical framework, taking into account existing global practices and experience in the context of public administration, to present the role of local self-government in organization management and project implementation for revitalization in the territorial community, and to define the main components of the revitalization program at the local level with a detailed explanation of its implementation objectives.

Research methods. General scientific and specialized scientific methods were utilized, the selection of which was determined by the stated objective.

Results. The essence of revitalization as an innovative method and process for lifting degraded territories out of crisis has been clarified. The significance of the revitalization program for transforming the territory and the relevance of its application have been substantiated. The existing global experience in implementing revitalization projects has been characterized, enabling the proposal of a structure for the revitalization program within the territorial community and the formulation of a list of its implementation objectives. An author's model for project management of revitalization has been proposed in the context of the principles and principles of participation of local self-government bodies.

Conclusions. The research findings may serve as a prerequisite for the development of a new state policy on revitalizing territorial communities, grounded in a deep understanding of the territories, their needs for recovery and transformation during wartime and post-war periods, with a focus on the pivotal role of local self-government bodies in this process. Furthermore, they could contribute to further public-administrative investigations aimed at identifying and shaping innovative approaches and models for the restoration and creation of territorial communities in Ukraine.

Keywords: revitalization, restoration, revitalization program, management system, local self-government bodies, territorial community

Роль органів місцевого самоврядування в ревіталізації територіальних громад України

Пшенична Тетяна

Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна)

Анотація

Актуальність. Вплив російсько-української війни на соціально-економічну, демографічну, екологічну та інші сфери для нашої держави є вкрай негативним, що обумовлює необхідність запровадження інноваційних методів та моделей відновлення регіонів України. Вирішення проблем у цих сферах у воєнний та повоєнний період стане пріоритетним для розв'язання протягом найближчих років. Розробка довгострокової стратегії та управління необхідними змінами вже є викликом для органів місцевого самоврядування. Ревіталізація, як одна з сучасних тенденцій розвитку міст та сіл у країнах Європи та світу, може стати для українських територіальних громад можливістю для їх функціонального відновлення, відродження занедбаних та деградованих територій. Ключовою рушійною силою в зазначеному процесі є ініціативність органів місцевого самоврядування та їх ефективність в управлінні організацією ревіталізації.

Метою дослідження є формування, з урахуванням вже наявних у світі практик та досвіду в контексті публічного управління та адміністрування, науково-теоретичного підґрунтя для представлення ролі органу місцевого самоврядування в управлінні організацією та реалізацією проєктів ревіталізації в територіальній громаді, визначення основних складових програми ревіталізації на місцевому рівні з деталізацією цілей її запровадження.

Методи. Використано загальнонаукові та спеціальні наукові методи, вибір яких зумовлений поставленою метою.

Результати. З'ясовано сутність ревіталізації як інноваційного методу та процесу виведення деградованих територій із кризового стану. Обґрунтовано значення програми ревіталізації для трансформації території та релевантність її застосування. Схарактеризовано наявний світовий досвід реалізації проєктів ревіталізації, що дало можливість запропонувати структуру програми ревіталізації у територіальній громаді, сформовано перелік цілей її реалізації. Запропоновано авторську модель управління проєктом ревіталізації в контексті засад та принципів участі в ньому органів місцевого самоврядування.

Висновки. Результати дослідження можуть стати передумовою для розробки нової державної політики з проведення ревіталізації територіальних громад, яка заснована на глибокому розумінні територій, їх потреб у відновленні та трансформації у воєнний та повоєнний періоди, з акцентом на вирішальну роль органів місцевого самоврядування в цьому процесі, а також для подальших публічно-управлінських розвідок в напрямі виявлення та формування інноваційних підходів та моделей відновлення та творення територіальних громад в Україні.

Ключові слова: ревіталізація, відновлення, програма ревіталізації, система управління, органи місцевого самоврядування, територіальна громада

Стаття надійшла / Article arrived: 03.03.2024

Схвалено до друку / Accepted: 31.03.2024

Вступ.

Негативний вплив російсько-української війни для нашої держави на соціально-економічну, демографічну, екологічну сфери зумовлює необхідність використання інноваційних методів та моделей відновлення регіонів України загалом та територіальних громад зокрема. Окупація вагомим чинником для економіки та промисловості регіонів, руйнування або повне знищення низки населених пунктів, внутрішня міграція та велика кількість внутрішньо переміщених осіб, які не мають власного житла, релокація бізнесу, високий рівень безробіття, наявність великої кількості нефункціонуючих об'єктів промисловості та занедбаних територій навколо них, потреба у створенні нових гуманітарних хабів, центрів соціальної підтримки та реабілітації для військових, переоснащення інфраструктури міст, сіл, селищ для потреб осіб з інвалідністю тощо – це ті питання, які вимагатимуть від нашої країни пріоритетного вирішення протягом найближчих років.

Розробка довгострокової стратегії та управління зазначеними змінами вже є викликом для органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суспільства. Процес ревіталізації в територіальних громадах може стати можливістю для їх функціонального відновлення, відродження занедбаних та деградованих територій. Ревіталізація є однією з сучасних тенденцій розвитку міст, сіл, селищ у країнах Європи та світу, які вже мають позитивний досвід використання та впровадження проєктів з ревіталізації, де значну роль відіграє прийняття відповідних законодавчих актів, створення стабільного інвестиційного клімату, державна підтримка та надання повноважень органам місцевого самоврядування з ініціювання, організації та управління зазначеними процесами.

Також ця тема вже давно привертає увагу дослідників та науковців всього світу. Результати їх досліджень демонструють складність проблем, пов'язаних з трансформацією сучасних міст та сіл, і велику різноманітність у трактуванні самої ревіталізації як процесу. Стаття пов'язана з дисертаційною розвідкою публічно-управлінської сфери щодо інноваційних моделей творення територіальної громади.

Метою дослідження є формування, з урахуванням вже наявних у світі практик та досвіду в контексті публічного управління та адміністрування, науково-теоретичного підґрунтя для представлення ролі органу місцевого самоврядування в управлінні організацією та реалізацією проєктів ревіталізації в територіальній громаді, визначення основних

складових програми ревіталізації на місцевому рівні з деталізацією цілей її запровадження.

Методи.

Обґрунтованість викладених у статті положень, результатів та висновків дослідження забезпечено шляхом поєднання загальнонаукових та спеціальних наукових методів, на основі діалектики процесів місцевого самоврядування в умовах децентралізації та творення/відновлення територіальної громади, вибір яких зумовлений поставленою метою. Застосовано: діалектичний метод (для з'ясування сутності процесу ревіталізації в контексті відновлення/творення територіальної громади); аналітичний та синтетичний методи (для виявлення особливостей правового підґрунтя та наявних практик з реалізації проєктів ревіталізації у країнах ЄС); компаративістику (для порівняння норм законодавства щодо відновлення депресивних територій/об'єктів в Республіці Польща, Німеччині та Україні, а також дієвість його використання органами місцевого самоврядування, результативність управління такими цільовими проєктами); метод систематизації (для визначення основних складових програми ревіталізації на місцевому рівні, виявлення цілей запровадження та реалізації проєкту ревіталізації); комплексний метод (для формування запропонованої автором системи управління організацією та реалізацією проєкту ревіталізації, окреслення ролі органів місцевого самоврядування в цьому процесі); метод узагальнення (для обґрунтування доцільності та пріоритетних напрямків формування досвіду запровадження проєктів ревіталізації органами місцевого самоврядування в Україні, окреслення перспектив та впливу реалізації таких проєктів на розвиток території).

Аналіз попередніх публікацій.

Наукових досліджень, присвячених ревіталізації в контексті відновлення/творення територіальної громади, а також теоретичного та практичного бачення управління зазначеним процесом, наразі відносно небагато, більшість з яких присвячена окремим аспектам ревіталізації та об'єктам щодо яких вона застосовується.

Тематика ревіталізації висвітлюється в роботах архітекторів та містобудівників, економістів, екологів тощо, які розкривають характерний для їх сфери дослідження елемент відновлення та відродження об'єктів ревіталізації як найбільш важливий. Однак численні наукові розвідки не розглядають концептуально процес ревіталізації як комплексний метод трансформації територіальної громади, подолання її економічних, соціальних, просторових, культурних та екологічних проблем, який корелює з публічним управлінням.

Зокрема, Дмитренко А. та Кузьменко Т. у своїх дослідженнях узагальнюють закордонний та вітчизняний досвід ревіталізації промислових територій та трансформації виробничих об'єктів, пропонуючи підходи до їх проектних вирішень (Дмитренко & Кузьменко, 2020).

Систематизації поняття ревіталізації старопромислових територій, дослідженню інструментів ефективної імплементації державно-приватного партнерства в практику ревіталізації таких територій та можливим напрямкам їх розвитку присвячено наукові розвідки Омеляненка В. та Ковтун Г. (Омеляненко, & Ковтун, 2022).

Савйовський В., Броневицький А., Каржинерова О. розглядають ревіталізацію як екологічну реконструкцію міської забудови (Савйовський, Броневицький, & Каржинерова, 2017).

Вітчизняний дослідник Горблюк С. підкреслює важливість проблеми впровадження політики ревіталізації міст в Україні та належного правового регулювання окресленої проблеми, включаючи роль органів публічної влади в імплементації політики ревіталізації (Горблюк, 2020). Також науковець досліджує передумови та основні етапи еволюції політики ревіталізації міст у Німеччині з акцентом на належне і стабільне правове регулювання, а також на інституційну пам'ять федеральних урядів країни (Горблюк, 2021).

Сич О. аналізує сучасні проблеми міст, пропонуючи комплексний підхід для відновлення сталого розвитку міст через ревіталізацію (Сич, 2016). Гудзь П., на основі запроваджених управлінських практик планування та реалізації ревіталізації промислових територій за кордоном, аналізує теоретичні основи містобудівного планування розвитку таких територій, визначаючи пропозиції щодо удосконалення методичних підходів до планування ревіталізації українських промислових міст (Гудзь, 2017).

Польський науковець Борицзка Є. аналізує інституційні, правові та фінансові умови процесу ревіталізації – процесу повернення міста людям (Boryczka, 2016). Її колега Пабіан О. деталізує ревіталізацію в контексті відновлення функціонального, естетичного, архітектурного і соціокультурного середовища на прикладі району одного з польських міст. Він представляє ревіталізаційні заходи, проведені на цій території, з погляду концепції креативного середовища, а також умов, які впливають на їхню ефективність (Pabian, 2023).

Китайські дослідники Чжан Ф., Тан С., Ден Ц. на основі даних про сільську економіку Китаю з 2012 по 2021 рік вивчають вплив

стратегії ревіталізації сільської місцевості на сільську економіку (Zhang, Tang, & Deng, 2024).

Попри це, сучасні українські та закордонні науковці недостатньо приділили увагу питанню науково-теоретичного підґрунтя в контексті публічного управління для представлення ролі органу місцевого самоврядування в управлінні організацією та реалізацією проектів ревіталізації в територіальній громаді, а також деталізації основних засад місцевої програми ревіталізації.

Результати дослідження.

Як зазначається вище, наразі спостерігається загальносвітова тенденція до запровадження проектів ревіталізації для відновлення депресивних територій та об'єктів (у т.ч. й «зеленого» відновлення), що допомагає муніципалітетам та регіонам ставати комфортнішими для їх мешканців, привабливішими для їх життя, економічно розвинутими, із залученням інноваційних методів управління та технологій, цікавими для відвідування туристами тощо. З аналізу численних поглядів на визначення поняття «ревіталізація» першочерговим вважається виявлення її основних ознак та рис. Численні джерела дають схожі визначення терміну «ревіталізації»:

- процес, завдяки якому щось росте, розвивається або знову стає успішним (Revitalization, 2024);

- процес створення чогось сильнішого, активнішого чи здоровішого (Definition of revitalization, 2024);

- процес відновлення міського простору, розширення можливостей існуючих територій і будівель. Застосування комплексного підходу з метою збереження самобутності, автентичності, ідентичності чи історичних ресурсів міського середовища. На відміну від реконструкції пропонує зміну функціонального призначення будівлі (може слугувати різним цілям), зберігаючи зовнішній вигляд, особливо це стосується історичних споруд (Васильєва, 2018, с. 151).

Свою чергою, під ревіталізацією міст розуміється процес оновлення міського середовища з урахуванням історико-культурної самобутності урбаністичного простору та з метою розвитку соціальних функцій міста, підвищення його комфортності в побутовому, екологічному, культурному сенсі для всіх прошарків містян (Овчаренко, 2018, с. 151).

Водночас зазначене можна доповнити думкою Гудзя П., який визначає метою ревіталізації, перш за все, виведення міських територій з кризи та модернізація або надання їм нового

функціонального призначення. (Гудзь, 2017, с. 73). Інші науковці окреслюють основну задачу ревіталізації як реконструкцію промислових будівель та територій навколо них з метою соціалізації простору, вдосконалення елементів інфраструктури, що сприяє розвитку туризму, відпочинку, спорту, покращенню екології (Савйовський, Броневицький, & Каржинерова, 2017, с. 47).

Досліджуючи означене питання, на думку автора, найбільш розширеним є визначення ревіталізації у законодавстві Республіки Польща, яке надалі можна адаптувати на українські територіальні громади: «Ревіталізація - це процес виведення деградованих територій із кризового стану, який здійснюється комплексно, шляхом комплексної діяльності на користь місцевої громади, простору та економіки, територіально орієнтований, що проводиться суб'єктами ревіталізації на основі муніципальної програми ревіталізації (O rewitalizacji, 2015).

При цьому вищезазначеним правовим актом про ревіталізацію зацікавленими сторонами (стейкхолдерами) визначаються:

1) мешканці зони ревіталізації та власники, користувачі нерухомого майна та суб'єкти господарювання, нерухоме майно яких розташоване на території, де планується реалізувати проект ревіталізації, у тому числі житлово-будівельні кооперативи;

2) усі жителі гміни (громади);

3) суб'єкти, які провадять або мають намір провадити підприємницьку діяльність на території громади;

4) суб'єкти, які провадять або мають намір провадити соціальну діяльність у громаді;

5) органи місцевого самоврядування та їх організаційні одиниці;

6) органи державної влади, у т.ч. які здійснюють повноваження Державного казначейства у сфері реабілітації.

Чіткий алгоритм реалізації, завдання та процеси, що використовуються для організації та виконання проекту ревіталізації від початку до завершення (рамка проекту) має визначитися місцевою програмою (далі – Програма). Залежно від масштабу проекту ревіталізації запроваджується відповідна Програма та механізми його управління.

Як доцільно в цьому аспекті зазначає Сич О., надаючи свою авторську структуру Програми ревіталізації міста (Сич, 2016, с. 31), вона складається з чотирьох складових:

- загальна частина: межі програми ревіталізації та її тривалість; цілі та завдання її складових; перелік та оцінка залучених об'єктів

нерухомості; концепція фінансування; прогноз очікуваних результатів програми;

- інвестиційно-будівельна частина: будівельні проекти; інвестиції в інфраструктуру; обсяги демонтажу; нове житлове будівництво;

- економічна частина: проекти активізації підприємництва фізичних осіб, малих та середніх підприємств, підприємств різних форм власності; фінансова підтримка місцевого бізнесу;

- соціально-економічна частина: завдання у сфері покращення довкілля, екологічної безпеки; вирішення соціальних проблем із широким залученням громадськості.

Вважаємо, що запропонована структура програми ревіталізації має включати й інші елементи. Зокрема, враховуючи муніципальну програму ревіталізації міста Лодзь 2026+ (Республіка Польща), яка фінансується Європейським Союзом в рамках Операційної програми технічної допомоги на 2014-2020 роки (Gminny Program Rewitalizacji, 2020), більшу частину якої вже реалізовано, пропонуємо наведену нижче структуру Програми ревіталізації в територіальній громаді, що включає:

1. Детальну діагностику території ревіталізації (вулиця, квартал, конкретний інфраструктурний об'єкт тощо): поточна ситуація, негативні явища, які на неї впливають, та місцевий потенціал.

2. Опис взаємозв'язку Програми зі стратегічними документами громади, в тому числі зі стратегією розвитку територіальної громади, просторового розвитку та генеральними планами, стратегією в соціальній, освітній, культурній (у т.ч. догляд за пам'ятками та історичними будівлями), екологічній сферах, у житлово-комунальному секторі тощо.

3. Опис бачення стану території після завершення процесу ревіталізації.

4. Цілі ревіталізації та відповідні напрямки діяльності.

5. Опис заходів з ревіталізації - перелік запланованих основних заходів разом з їх описом, включаючи в кожному випадку: назву та організацію-виконавця, обсяг завдань, місцезнаходження, орієнтовну вартість, прогнозовані результати разом з методом їх оцінки.

6. Механізми інтеграції заходів ревіталізації.

7. Фінансова структура Програми разом з оцінкою державних, місцевих та приватних ресурсів, додаткових джерел фінансування.

8. Опис структури управління реалізацією Програми ревіталізації із зазначенням витрат на це управління, а також графік реалізації Програми.

9. Система моніторингу та оцінки Програми ревіталізації.

10. Визначення необхідних змін до наявних рішень місцевої ради щодо управління житловим фондом/комунальною власністю.

11. Графічний додаток, що представляє результати реалізації Програми.

Програма ревіталізації в громаді покликана створити платформу для координації всіх заходів з ревіталізації та операційну основу для цієї діяльності. Вона містить: соціальні завдання в контексті «Суспільство і культура», економічні та технічні завдання – «Економіка та інфраструктура», екологічні та функціонально-просторові завдання – «Простір та навколишнє середовище».

З вищезазначеного, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на орієнтованому переліку (залежно від масштабу, чисельності, ресурсів, історичної спадщини тощо) цілей запровадження і реалізації проекту ревіталізації у територіальній громаді:

1. Соціально-економічне відновлення території громади.

2. Створення привабливого простору для життя мешканців громади.

3. Відновлення просторових зон у громаді, які постраждали від деструктивних соціальних та економічних процесів, перетворення депресивних просторів у громаді на місця, де життя відновлюється.

4. Запровадження концепції просторового розвитку громади.

5. Покращення оснащення території громади необхідною інфраструктурою: тепло-, газо- і телекомунікаціями, логістичними артеріями з дотриманням безпеки руху та якісним дорожнім покриттям, безпековими засобами, зеленим зонами з доступом до водних ресурсів тощо.

6. Налагодження дієвого діалогу та співпраці між усіма зацікавленими сторонами проекту ревіталізації (органами місцевої влади, громадськості, інвесторами/донорами, бізнесом, неурядовими організаціями, у т.ч. у сфері екології тощо).

7. Запровадження практики державно-приватного партнерства.

8. Сприяння підвищенню рівня інноваційності місцевої економіки, підтримка діяльності місцевої бізнес-спільноти.

9. Стимулювання розвитку малого підприємництва, стартапів, створення додаткових комерційних площ, воркшопів тощо.

10. Підтримка альтернативних форм фінансування проектів, які реалізуються в громаді.

11. Розвиток/створення/відновлення житлового фонду, проведення інтенсивної реновації та доповнення об'єктів комунальної власності.

12. Стимулювання створення нових робочих місць.

13. Стимулювання створення професійно-технічної освіти на території громади.

14. Вирішення житлових проблем людей похилого віку та малозабезпечених родин шляхом модернізації їх квартир/будинків після проведення аналізу нагальних потреб у житлі.

15. Споживання переваг інноваційних рішень з енергоефективності, термомодернізації та використання відновлюваних джерел енергії як стимулу для розвитку території всієї громади.

16. Підтримка мешканців громади, які опинилися у складних життєвих обставинах.

17. Підвищення довіри мешканців, туристів та бізнес-спільноти до місцевої ради.

18. Адаптування території громади для людей з особливими потребами.

19. Подолання ефекту пасивності щодо місцевих демократичних процедур ініціювання, розвиток процесів із залученням мешканців громади до процесу прийняття рішень щодо її функціонування.

20. Стимулювання активної участі в суспільному житті громади, культурно-екологічних, спортивних, освітніх, оздоровчих заходах.

21. Розвинення почуття приналежності до культури та історії громади, збереження її ідентичності, зміцнення почуття спільноти у своїй громаді серед її мешканців.

22. Використання спадщини архітектури та містобудування у сучасному функціонуванні громади, яка стає джерелом гордості та основою місцевої ідентичності.

23. Збереження історичного місцевого ландшафту, покращення стану пам'яток архітектури та історичних будівель, які є цінним елементом спільної культурної спадщини.

24. Збереження об'єктів, які не використовуються та перебувають під загрозою зникнення.

25. Підвищення доступності оновленої ревіталізованої території громади на місцевому, регіональному та національному рівнях.

26. Проведення щорічних подій в громаді: культурних, наукових, ділових для різних вікових груп (молоді, дітей, пенсіонерів) на території, де реалізовано проект ревіталізації.

27. Використання потенціалу спадщини громади в утилітарних (у т.ч. комерційних) та промоційних цілях для створення привабливого іміджу громади, її брендування.

28. Підвищення обізнаності серед підприємців щодо потенціалу громади після реалізації проєкту ревіталізації.

Деякі цілі в рамках реалізації проєкту мають ревіталізаційний характер, тоді як інші не пов'язані з ревіталізацією на пряму. Однак при цьому потрібно намагатися підтримувати взаємодоповнюваність різних цілей, не розділяючи їх на ревіталізаційні та неревіталізаційні, а лише на ті, що стосуються ревіталізації та їх впливу на функціонування громади в різних сферах.

Управління проєктом реалізується для досягнення його стратегічної мети, яка визначена Програмою. Розглянемо управління в контексті засад та принципів участі органів місцевого самоврядування, які безпосередньо пов'язані з публічним управлінням та адмініструванням, та інших стейкхолдерів проєкту. Пропонується сегментувати його на стратегічне та оперативне управління.

Рівень стратегічного управління охоплює питання координації реалізації Програми із залученням очільника громади, структурних підрозділів апарату місцевої ради відповідно до функціональних обов'язків та інших акторів (зовнішніх: представників громадськості, інвесторів/донорів, екологів, соціальних служб, які працюють з людьми з обмеженими можливостями та соціально вразливими верствами населення, представниками бізнес-спільноти тощо), залучення яких потребує такої координації. Координація реалізується комітетом з ревіталізації, склад якого затверджується місцевою радою (депутатським корпусом) для уникнення корупційних ризиків у разі одноосібного затвердження складу комітету очільником громади.

Оперативне управління запроваджується шляхом реалізації окремих деталізованих практичних заходів проєкту ревіталізації відповідно до розподілу функціоналу та обов'язків між його учасниками (координатора від місцевої ради, будівельними та іншими аутсорсинговими компаніями, комунальними підприємствами громади тощо), які визначені у Програмі.

Стратегічний та оперативний рівень об'єднує координатор проєкту, який призначається рішенням міської ради та є, до прикладу, керівником агенції з ревіталізації, яка є виконавчим органом місцевої ради. Координатор проєкту, фактично керівник проєкту, відповідає за технічне та адміністративне забезпечення проєкту на оперативному рівні управління, моніторить якість та строки виконання окремих заходів, є підзвітним перед комітетом з

ревіталізації, з правом вносити на його розгляд необхідні для реалізації проєкту доповнення та пропозиції. Агенція з ревіталізації при цьому виступає майданчиком для дискусій для ефективної співпраці та обговорень між учасниками оперативного рівня проєкту.

Запропонована структура управління є орієнтовною і може корегуватися залежно від специфіки та особливостей територіальної громади, а також масштабу проєкту ревіталізації. Принципами функціонування зазначеної організаційної структури реалізації проєкту ревіталізації є: принципи відповідальності, розподілу праці, порядку, балансу між централізацією та децентралізацією в управлінні, стабільності складу персоналу та ініціативи, дисципліни та справедливої винагороди, а також єдності спільних дій для досягнення мети проєкту.

Гострим питанням, яке може постати перед територіальною громадою, є фінансування проєктів ревіталізації. Можливе використання різних форм фінансування та співфінансування. При цьому використання зовнішніх коштів слід розуміти як використання можливостей для територіальної громади. Одним з джерел надходження необхідних коштів для їх реалізації може стати цільова державна програма. На нашу думку, одним з позитивних прикладів є інвестиційна програма National Urban Development Projects федерального уряду (Programmbeschreibung, 2023), яка реалізується з 2014 року, підтримуючи перспективні інвестиційні та концептуальні проєкти у сфері міського розвитку в Німеччині. Програма полягає в підтримці громад в успішному подоланні соціальних, екологічних та економічних проблем і створенні придатних для життя місць для всіх груп населення. Державна підтримка шляхом прямих грантів дає поштовх для розвитку для муніципалітетів та загалом регіонів, які не мають відповідних коштів у місцевих бюджетах. Реалізація профінансованих проєктів створює моделі для наслідування для наступних проєктів міського розвитку та міського планування по всій Німеччині, шляхом налагодження зв'язків між муніципалітетами та передачі отриманих знань. За період з 2014 по 2022 роки було відібрано 211 проєктів для фінансування з федеральних коштів на суму близько 670 мільйонів євро, незалежно від чисельності чи масштабу територій громад. Не всі з них вдалося успішно реалізувати, але вже реалізовані проєкти відображають широкий спектр сучасних викликів містобудування, починаючи від ревіталізації окремих пам'яток національного значення до якісного розвитку цілих районів і закінчуючи впровадженням

містобудівних експериментів для вирішення майбутніх завдань. У кожному програмному році профільне міністерство уряду Німеччини публікує конкурс проєктів і закликає міста та муніципалітети по всій країні подати відповідні проєкти. Відбір проєктів для фінансування базується на рекомендаціях щодо фінансування, які міждисциплінарне журі експертів готує для Федерального міністерства житлового будівництва, міського розвитку та будівництва в кожному програмному році. Відбір проєктів для фінансування базується на таких критеріях: значущість реалізації проєкту на національному та міжнародному рівні, вплив від його реалізації; якість містобудування; здійсненність; інноваційний потенціал; участь мешканців; будівельна культура. Німеччина має багаторічний досвід політики ревіталізації міст. Загалом з 1960-х років й дотепер Німеччині вдалося запровадити та вдосконалити відповідно до вимог часу «німецьку модель ревіталізації», яка в 90-х роках минулого століття збагатилася практикою вирішення проблем zdegradovanih територій східнонімецьких міст (Горблюк, 2021, с. 93).

Наразі є успішно реалізовані проєкти реновації по всьому світу, але вони найчастіше перетворюють нефункціонуючі промислові будівлі в об'єкти чарункової структури - офіси, квартири-студії, апартаменти, номери готелів, а також у виставкові та торгівельні комплекси, галереї тощо (Буравченко, & Горбунова, 2020, с. 9). Серед інших це: промисловий район Ротерманні в Таллінні (Естонія), елеватор в порту Кейптауна (ПАР), пожежне депо в доці Кентейк в Антверпені (Бельгія), водонапірна вежа бізнес-експресіоністів в місті Суст та готична церква Брурен у Зволле (Нідерланди), промзона заводу «Арсенал» та завод гумових і латексних виробів у Києві (Україна) тощо. Процес ревіталізації території нам вбачається більш багатогранним, що впливає на різні сфери життя та функціонування громади, масштабуючись в її межах.

До прикладу, для багатьох населених пунктів України наразі є актуальною проблема застарілого житлового фонду. З 2006 року в Україні діє закон «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» (Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду, 2006), який надає органам місцевого самоврядування широкий спектр повноважень та обов'язків відповідно до статей 7 та 11, серед яких:

- затвердження та виконання місцевих програми комплексної реконструкції кварталів

(мікрорайонів) застарілого житлового фонду, його заміни, участь у розробленні та виконанні відповідних державних і регіональних програм;

- визначення на конкурсних засадах інвестора-забудовника та укладання з ним інвестиційний договір на виконання інвестиційного проєкту комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду;

- приймання рішення щодо проведення комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду;

- проведення конкурсу з метою визначення інвестора-забудовника для виконання програми комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду;

- укладання з інвесторами-забудовниками - переможцями конкурсу договору на проведення реконструкції, заміни нежитлового та житлового фондів;

- контроль виконання інвестором-забудовником своїх зобов'язань;

- залучення представників відповідних територіальних громад, громадських організацій до обговорення планів реконструкції застарілого житлового фонду тощо.

На думку науковців у 2011 році на практиці зазначений закон фактично не запрацював - не створив достатніх і прийнятних механізмів для того, щоб реконструкція застарілого житлового фонду була розпочата негайно, здійснювалась в значних обсягах і була ефективною. (Шеремета, & Плешкановська, 2011, с. 553). Аналогічного висновку через 10 років дійшли й їх колеги, визнавши, що закон про реконструкцію кварталів застарілого житлового фонду містить низку вимог, які на практиці фактично неможливо було реалізувати і закон виявився не дієздатним. (Шеремета, & Плешкановська, 2011, с. 143).

На теперішній час на розгляді Верховної Ради України перебуває новий проєкт закону про здійснення комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду (Проєкт Закону, 2021). У пояснювальній записці до проєкту закону серед іншого визнано, що наразі Загальнодержавна програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки (Про Загальнодержавну програму реформування, 2012) не продовжена, а норми Закону України «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» на практиці виявилися недієвими, в основному через відсутність державного фінансування. При цьому загальна площа застарілого житлового фонду за даними Державної служби статистики (станом на 01 січня 2017 року) складала 4,33 млн м куб. У підтвердження вищезазначених

висновків науковців, у пояснювальній записці констатується той факт, що в Україні практично відсутній досвід реалізації проектів оновлення кварталів застарілого житлового фонду. (Пояснювальна записка, 2021, с. 1-2).

Резюмуючи вищевикладене, можемо констатувати, що реалізація проектів ревіталізації як складової стратегії розвитку територій громад, ґрунтуючись на оновленій чи загалом новій законодавчій основі, повинна частково розв'язати проблему дефіциту житлового фонду та його застарілості. При цьому мають бути використані загальноєвропейські принципи енергоефективності будівель та їх доступності для людей з обмеженими можливостями. Ініціаторами таких проектів вбачаються насамперед органи місцевого самоврядування як органи управління громадою, які володіють усією достатньою та актуальною інформацією про соціально-економічний стан громади та нагальні потреби її мешканців.

Висновки.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження з'ясовано сутність ревіталізації як інноваційного методу та процесу виведення деградованих територій із кризового стану, який є комплексним підходом для відновлення/творення територіальної громади. Обґрунтовано значення Програми ревіталізації для трансформації території та релевантність її застосування. Схарактеризовано існуючі у світі практики та досвід реалізації проектів ревіталізації, що дало можливість у процесі дослідження запропонувати структуру Програми ревіталізації у територіальній громаді. Одним з результатів дослідження є також формування орієнтованого переліку (залежно від масштабу, чисельності, ресурсів, історичної спадщини тощо) цілей запровадження і реалізації проекту ревіталізації у територіальній громаді. Проаналізовано різні можливі форми фінансування та співфінансування проектів ревіталізації, які застосовуються в країнах ЄС. За підсумками проведеного аналізу чинного законодавства України, на прикладі реконструкції наявного житлового фонду, автори дійшли висновку,

що на сучасному етапі в нашій державі фактично відсутнє дієве правове підґрунтя для організації органами місцевого самоврядування відновлення застарілого житлового фонду, яке б могло стати можливою основою для розв'язання житлових проблем мешканців міст та сіл, а також для проведення ревіталізації у територіальних громадах.

Для ефективного впровадження ревіталізації визначено науково-теоретичне підґрунтя для представлення ролі органу місцевого самоврядування в управлінні організацією та реалізацією проектів ревіталізації в територіальній громаді в контексті публічного управління. Запропоновано авторську модель управління проектом ревіталізації в контексті засад та принципів участі органів місцевого самоврядування та інших стейкхолдерів проекту, акцентуючи увагу на важливості активності та ініціативності місцевих органів влади в управлінні змінами в громаді.

Результати дослідження можуть стати передумовою для розробки нової державної політики з проведення ревіталізації на регіональному та місцевому рівні (рівні територіальних громад), яка заснована на глибокому розумінні територій, їх потреб у відновленні та трансформації у воєнний та повосенний періоди, з акцентом на вирішальну роль органів місцевого самоврядування в цьому процесі.

Перспективи подальших публічно-управлінських розвідок в напрямі виявлення та формування таких інноваційних для України підходів та моделей відновлення та творення територіальних громад як ревіталізація також пов'язуються з необхідністю дослідження закономірностей, систематизації показників ефективності та визначення наукового обґрунтування впровадження механізмів, інструментів та методів, які використовуватимуться органами місцевого самоврядування в контексті публічного управління для розвитку своїх територій з урахуванням індивідуальних властивостей громад та концепцій їх розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Буравченко, С. Г., & Горбунова, А. І. (2020). Сучасні підходи до реновації промислових районів зі створенням міських громадських просторів. *Теорія та практика дизайну*, 21, 7-15.
- Васильєва, Н. (2018). Ревіталізація. У В. С. Куйбіда, М. М. Білінська, О. М. Петроє (Ред.), *Публічне управління. Термінологічний словник*, (с. 151). НАДУ. Відновлено з <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33809/1/Публічне%20управління.pdf>
- Горблук, С. (2020). Ревіталізація міста: Сутність та ключові характеристики. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*, 2, 34-41. <https://doi.org/10.36030/2664-3618-2020-2-34-41>

- Горблюк, С. (2021). Передумови та еволюція впровадження політики ревіталізації міст у Німеччині. *Науковий вісник: Державне управління*, 1(7), 83-97. [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1\(7\)-83-97](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1(7)-83-97)
- Гудзь, П. В. (2017). Управлінські практики планування розвитку промислових міст шляхом ревіталізації території. *Економічні інновації*, 19(2(64)), 71-76.
- Дмитренко, А. Ю., & Кузьменко, Т. Ю. (2020). Ревіталізація промислових територій та об'єктів у великих містах України. *Містобудування та територіальне планування*, 72, 70-78. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2020.72.70-78>
- Кострубіцька, А. В., & Лук'янов, О. П. (2022). Упровадження політики ревіталізації міст в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, 6, 36-39. <https://doi.org/10.51547/prp.dp.ua/2021.6.5>
- Овчаренко, С. (2018). Ревіталізація. У В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петрос (Ред.), *Публічне управління. Термінологічний словник*, (с. 151). НАДУ. Відновлено з <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33809/1/Публічне%20управління.pdf>
- Омельяненко, В., & Ковтун, Г. (2022). Ревіталізація старопромислових територій на основі публічно-приватного партнерства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*, 2(35). <https://doi.org/10.32782/easterneurope.35-20>
- Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про здійснення комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» від 21.12.2021 (2021). *Верховна Рада України*. Відновлено з https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73497
- Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки. №1869-IV. (2004). *Закон України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1869-15#Text>
- Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду. № 525-V. (2006). *Закон України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/525-16#Text>
- Проект Закону про здійснення комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду. (2021). *Верховна Рада України*. Відновлено з https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73497
- Савйовський, В., Броневицький, А., & Каржинерова, О. (2017). Ревіталізація - екологічна реконструкція міської забудови. *Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури*, 8, 47-54. Відновлено з <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/11592/Savyovsky.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Сич, О. А. (2016). Ревіталізація як механізм забезпечення сталого розвитку міст. *Європейські перспективи*, (1), 27-33. Відновлено з https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/evpe_2016_1_6.pdf
- Шеремета, Я. М., & Плешкановська, А. М. (2011). Проблеми законодавчого забезпечення реалізації проектів реконструкції застарілого житлового фонду. *Містобудування та територіальне планування*, 40(2), 546-554.
- Boryczka, E. (2016). Rewitalizacja miast. In *EkoMiasto#Zarządzanie. Zrównoważony, inteligentny i partycypacyjny rozwój miasta*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. <https://doi.org/10.18778/7969-721-2.08>
- Definition of revitalization noun. (2024). *Oxford Learner's Dictionaries*. Retrieved from <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/revitalization?q=revitalization>
- Gminny Program Rewitalizacji dla miasta Łodzi 2026+. Nr XXXIV/1122/20. (2020, Grudnia 24). *Załącznik do uchwały Rady Miejskiej w Łodzi*. Retrieved from https://rewitalizacja.uml.lodz.pl/files/public/PORTAL_REWITALIZACJA/dokumenty/Gminny_Program_Rewitalizacji_-_2020_r.__wersja_obowiazujaca_interaktywna_.pdf
- O rewitalizacji. №Dz.U. 2015 poz. 1777. (2015, Października 9). *Ustawa*. Sejm Polski. Retrieved from <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001777>
- Pabian, A. (2023). Cultural and social implications of revitalization determined by the potential of the creative environment. an example of the rakow - czestochowa district. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas Zarządzanie*, 24(2), 105-116. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0053.7560>
- Programmbeschreibung. (2023). *Nationale Projekte des Städtebaus*. Retrieved from https://www.nationale-staedtebauprojekte.de/NPS/DE/Programm/programm_node.html
- Revitalization. (2024). *Cambridge Dictionary*. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/revitalization>
- Zhang, F., Tang, X., & Deng, Q. (2024). Study on comprehensive evaluation of rural economy in the context of rural revitalisation. *Highlights in Business, Economics and Management*, 26, 34-43. <https://doi.org/10.54097/m0g79151>

REFERENCES

- About the complex reconstruction of quarters (microdistricts) of the outdated housing stock. No. 525-V. (2006). *Law of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/525-16#Text>
- About the National Program of Reform and Development of the Housing and Communal Economy for 2009-2014. No. 1869-IV. (2004). *Law of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1869-15#Text>
- Boryczka, E. (2016). Rewitalizacja miast. In *EkoMiasto#Zarządzanie. Zrównoważony, inteligentny i partycypacyjny rozwój miasta*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. <https://doi.org/10.18778/7969-721-2.08>

- Buravchenko, S. G., & Gorbunova, A. I. (2020). Modern approaches to the renovation of industrial areas with the creation of urban public spaces. *Design Theory and Practice*, 21, 7-15.
- Definition of revitalization noun. (2024). *Oxford Learner's Dictionaries*. Retrieved from <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/revitalization?q=revitalization>
- Dmytrenko, A. Yu., & Kuzmenko, T. Yu. (2020). Revitalization of industrial areas and facilities in large cities of Ukraine. *Urban planning and territorial planning*, 72, 70-78. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2020.72.70-78>
- Draft Law on comprehensive reconstruction of neighborhoods (microdistricts) of outdated housing stock. (2021). *Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73497
- Explanatory note to the draft Law of Ukraine "On comprehensive reconstruction of neighborhoods (micro-districts) of outdated housing stock" dated 12.21.2021 (2021). *Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73497
- Gminny Program Rewitalizacji dla miasta Łodzi 2026+. Nr XXXIV/1122/20. (2020, Grudnia 24). *Załącznik do uchwały Rady Miejskiej w Łodzi*. Retrieved from https://rewitalizacja.uml.lodz.pl/files/public/PORTAL_REWITALIZACJA/dokumenty/Gminny_Program_Rewitalizacji_-_2020_r._wersja_obowiazujaca_interaktywna.pdf
- Gudz, P. V. (2017). Management practices of planning the development of industrial cities through the revitalization of territories. *Economic Innovations*, 19(2(64)), 71-76.
- Horblyuk, S. (2020). Revitalization of the city: Essence and key characteristics. *Collection of scientific papers of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*, 2, 34-41. <https://doi.org/10.36030/2664-3618-2020-2-34-41>
- Horblyuk, S. (2021). Prerequisites and evolution of the implementation of urban revitalization policy in Germany. *Scientific Bulletin: State Administration*, 1(7), 83-97. [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1\(7\)-83-97](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1(7)-83-97)
- Kostrubitska, A. V., & Lukyanov, O. P. (2022). Implementation of urban revitalization policy in Ukraine. *Dnipro scientific journal of public administration, psychology, law*, 6, 36-39. <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2021.6.5>
- O rewitalizacji. №Dz.U. 2015 poz. 1777. (2015, Października 9). *Ustawa*. Sejm Polski. Retrieved from <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001777>
- Omelianenko, V., & Kovtun, G. (2022). Revitalization of old industrial areas based on public-private partnership. *Eastern Europe: Economics, Business and Governance*, (2(35)). <https://doi.org/10.32782/easterneurope.35-20>
- Ovcharenko, S. (2018). Revitalization. In V. S. Kuybida, M. M. Bilynska, O. M. Petroye (Eds.), *Public administration. Terminological dictionary*, (p. 151). NADU Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33809/1/Publichne%20upravlinnia.pdf>
- Pabian, A. (2023). Cultural and social implications of revitalization determined by the potential of the creative environment. an example of the rakow - czestochowa district. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas Zarządzanie*, 24(2), 105-116. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0053.7560>
- Programmbeschreibung. (2023). *Nationale Projekte des Städtebaus*. Retrieved from https://www.nationale-staedtebauprojekte.de/NPS/DE/Programm/programm_node.html
- Revitalization. (2024). *Cambridge Dictionary*. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/revitalization>
- Savyovskyi, V., Bronevytskyi, A., & Karzhinerova, O. (2017). Revitalization - ecological reconstruction of urban buildings. *Bulletin of the Dnipro State Academy of Construction and Architecture*, 8, 47-54. Retrieved from <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/11592/Savyovsky.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Sheremeta, Y. M., & Pleshkanovska, A. M. (2011). Problems of legislative support for the implementation of reconstruction projects of outdated housing stock. *Urban Planning and Spatial Planning*, 40(2), 546-554.
- Sych, O. A. (2016). Revitalization as a mechanism for ensuring the sustainable development of cities. *European perspectives*, (1), 27-33. Retrieved from https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/evpe_2016_1_6.pdf
- Vasylieva, N. (2018). Revitalization. In V. S. Kuybida, M. M. Bilynska, O. M. Petroye (Eds.), *Public administration. Terminological dictionary*, (p. 151). NADU. Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33809/1/Publichne%20upravlinnia.pdf>
- Zhang, F., Tang, X., & Deng, Q. (2024). Study on comprehensive evaluation of rural economy in the context of rural revitalisation. *Highlights in Business, Economics and Management*, 26, 34-43. <https://doi.org/10.54097/m0g79151>